

## **Informacija o realizaciji Strategije smanjenja siromaštva i socijalne isključenost (SSSSI)**

Vlada Republike Crne Gore je u novembru 2003. usvojila Strategiju razvoja i redukciju siromaštva (SRRS). Ona je projektovana za trogodišnji period (2004.-2006.) sa očekivanim efektima u dužem periodu. Ovom strategijom su određeni ciljevi, strateški pravci i akcioni plan.

SRRS su bili definisani ciljevi: ostvarivanje pretpostavki za samoodrživ i ujednačen ekonomski razvoj, koji će smanjiti procenat ekonomski ugroženog stanovništva; osiguranje socijalne stabilnosti i smanjenje stope siromaštva; definisanje ključnih pokazatelja siromaštva, u skladu sa Milenijumskim razvojnim ciljevima (MDGs) i njihovo praćenje kroz integrisani sistem monitoringa i evaluacije, tokom perioda implementacije SRRS.

Siromaštvo je u SRRS tretirano multidimenzionalno, preko različitih indikatora, a Crna Gora je jedina zemlja u regionu koja je pri određivanju profila siromaštva uključila, osim domicilnog stanovništva, raseljene i izbjegle i romsku populaciju. Jedan broj projekata je realizovan, izvještajni broj je u toku, a neki nijesu još započeti.

U akcionom planu SRRS je bilo definisano oko 400 projekata iz 11 oblasti: obrazovanje, zdravstvena zaštita, socijalna zaštita, zapošljavanje, poljoprivreda i regionalni razvoj, šumarstvo, saobraćaj, energija, životna sredina, vodosnabdijevanje i monitoring i evaluacija.

Implementacija SRRS je počela krajem 2003 godine, a za realizaciju projekata zadužena su resorna ministarstva. Resorna ministarstva su zadužena za realizaciju projekata iz svoje nadležnosti kao i za monitoring indikatora.

Sredstva za realizaciju predloženih projekata obezbijedivana su iz domaćih i inostranih izvora. Činjenica je da je međunarodna podrška za realizaciju programa mnogo manja od obećavane, a obezbijedivana je pretežno putem kredita. Kako Budžet RCG nije programski, teško je prepoznati konkretne izdatke za projekte iz Strategije u njemu. Međutim, posrednom analizom dolazi se do podatka da se na godišnjem nivou iz Budžeta izdvaja oko 100 miliona € za programe iz različitih oblasti, koji neposredno ili posredno doprinose smanjenju siromaštva.

Na osnovu ovog dokumenta sklopljeni su aranžmani sa SB za kreditiranje reforme sistema obrazovanja, zdravstva, penzionog sistema i zaštite životne sredine Crna Gora koristi kredite Svjetske banke, pod povoljnijim uslovima zemalja koje imaju tzv.

IDA (International Development Association) status, u iznosu od 7 mil. \$ za reformu zdravstva i 5 mil. \$ za reformu obrazovnog sistema. Projekat reforme administracije penzionog sistema je vrijedan dodatnih 5 mil. \$, dok su kroz program CARDS obezbijedena sredstva za integraciju izbjeglica i interno raseljenih lica u iznosu od 2 mil. €.

Imajući u vidu činjenicu da je u međuvremenu usvojen veliki broj strateških dokumenata za pojedine oblasti, kao i da je Crna Gora prešla sa IDA na IBRD finansiranje, što znači da SRRS više nije formalni zahtjev međunarodnih finansijskih organizacija za kredite i zajmove, svjesna odgovornosti za poboljšanje položaja najugroženijih kategorija građana, Vlada RCG je zadužila Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja da, u saradnji sa resornim ministarstvima, pripremi inoviranu verziju SRRS.

Strategija za suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti SSSSI je usvojena u julu 2007.g. i usmjerena je na uključivanje marginalizovanih grupa stanovništva u sve oblasti društvenog života. Ova Strategija se bazira na četiri ključne oblasti, a to su: zdravstvo, obrazovanje, socijalna zaštita i zapošljavanje, od kojih zavisi unaprijeđenje socijalnog i ekonomskog položaja ranjivih grupa stanovništva. SSSSI obuhvata 161 projekat iz navedenih prioritarnih oblasti.

Ciljevima Strategije iz oblasti **zdravstva** predviđeno je: očuvanje i unaprijeđenje zdravlja i zdravstvene zaštite stanovništva i smanjenje nejednakosti u zdravlju, poboljšanje kvaliteta usluga u zdravstvu, posebno za socijalno ugrožene grupe. S tim u vezi realizovani su sljedeći projekti:

- U dijelu unaprijeđenja mentalnog zdravlja realizovane su aktivnosti shodno Strategiji u naprijeđenja mentalnog zdravlja koja je usvojena 2005. godine;
- U dijelu realizacije aktivnosti predviđenih Strategijom bezbjedne krvi (2006) usvojen je Zakon o bezbjednoj krvi (2007), a takođe se realizuju aktivnosti na adaptaciji centara za transfuziju pri svakoj opštoj bolnici;
- U okviru realizacije projekta *Unaprijeđenje zdravlja*, za koji je kreditna sredstva obezbijedila Svjetska banka u iznosu od 7 miliona eura, realizuje se program unaprijeđenja strukturne organizacije primarne zdravstvene zaštite koji podrazumijeva prelazak na model izabranog doktora. U okviru ovog projekta završena je izgradnja Doma zdravlja na Starom aerodromu i rekonstruisanje jedan dio objekata u sistemu zdravstvene zaštite, kako bi se prilagodili međunarodnim standardima i normativima. Takođe se sprovede aktivnosti na izgradnji Instituta za javno zdravlje;
- Urađena je metodologije plaćanja zdravstvenih usluga na primarnom nivou;

- Realizovanje veliki broj edukacija zaposlenih u oblasti zdravstvene zaštite, koje su stalna aktivnost;
- Tokom protekle godine realizovane su aktivnosti shodno Strategiji borbe protiv HIV/SIDA, koje se finansirane iz sredstava Globalnog fonda;
- Urađen Zakon o hitnoj medicinskoj pomoći;
- Urađena je, uz finansijsku podršku kancelarije UNDP-a, Strategija za borbu protiv tuberkuloze;
- U Nikšiću i Beranama otvoreni su regionalni centri za reproduktivno zdravlje.

U sektoru **obrazovanja**, u toku 2007. godine nastavljen je proces implementacije novih obrazovnih programa za djecu sa posebnim potrebama u tri specijalizovane ustanove.

Od septembra 2007. godine 44 osnovne škole su otpočele sa implementacijom novih obrazovnih programa devetogodišnje osnovne škole.

Izdato je 12 licenci za rad organizatorima obrazovanja odraslih za razna područja rada i zanimanja za odrasle.

U izvještajnom periodu, 35 srednjih škola u Crnoj Gori opremljeno je računarskom opremom.

Ministarstvo prosvjete i nauke je u 2007. godini pripremilo »Akcioni plan za integraciju tema održivog razvoja u obrazovni sistem 2007 – 2009. godine«, kao dodatak »Strateškom planu reforme obrazovanja za period 2005 – 2009. godine«, u kojem je definisalo ciljeve aktivnosti i odgovorne institucije za unapređenje oblasti održivog razvoja kroz značajnije izučavanje ove teme u okviru redovnog obrazovnog sistema.

U skladu sa Zakonom o priznavanju i vrednovanju obrazovnih isprava, obavljane su aktivnosti u vezi sa osnivanjem ENIC CENTRA, kao posebne organizacione jedinice u Ministarstvu prosvjete i nauke, čija je osnovna uloga da u svrhu olakšavanja i povećanja mobilnosti i razmjene profesora, studenata i radne snage svim zainteresovanim stranama pruža informacije o nacionalnom obrazovnom sistemu i obrazovnim sistemima u inostranstvu.

Na osnovu Konkursa o dodjeli studentskih kredita za studijsku 2007/08. godinu, dodjeljeno je 4.350 studentskih kredita koji su isplaćeni, zaključno sa februarom 2008. godine. Mjesečni iznos studentskog kredita iznosi 32,50 EUR - 48,10 EUR. Ukupan iznos na mjesečnom nivou je 162.384 EUR.

Na osnovu Konkursa o dodjeli stipendija talentovanim učenicima i studentima za školsku 2007/08. godinu, dodijeljeno 254 stipendija koje su isplaćene zaključno sa februarom 2008. godine. Mjesečni iznos učeničkih stipendija je 52,00 EUR, a studentskih 78,00 EUR. Ukupan iznos na mjesečnom nivou je 17.790,20 EUR.

Na osnovu Konkursa o dodjeli mjesta u učeničkim i studentskim domovima u Crnoj Gori obezbjeđena dotacija za 3.953 učenika i studenta. Mjesečna dotacija iznosi 326.538,80 EUR, koja je isplaćena zaključno sa majem 2008. godine.

Obezbjedeno je ostvarivanje prava na participaciju prevoza za učenike osnovne škole u iznosu od 40% od cijene karte odnosno 20% za učenike srednje škole u prigradskom saobraćaju. Obezbjeduje se i ostvarivanje prava na participaciju prevoza za studente u iznosu 20% od cijene karte u međugradskom saobraćaju. Ukupan broj korisnika prevoza 8.647. Ukupan iznos na mjesečnom nivou je 109.330,75 EUR.

U skladu sa Zaključkom Vlade RCG broj 03-484 od 20. septembra 2007. godine, obezbijediće se stipendije po utvrđenim kriterijumima za 204 korisnika. Nakon javnog obavještenja o dostavljanju i kompletiranju potrebne dokumentacije, pristiglo je i obrađeno 140 prijava korisnika i izvršena uplata po utvrđenim kriterijumima u ukupnom iznosu od 6.612 EUR zaključno sa majem 2008. godine.

### **Postignuća u obrazovanju RAE za 2007 godinu:**

- broj upisane Romske djece u osnovnom obrazovanju raste i u školskoj 2006/07. godini je iznosio 1.236 učenika (u školskoj 2005/06. godini je iznosio 1.195 učenika),
- nastavljena je implementacija međunarodnog projekta »Romska obrazovna inicijativa« (REI),
- nastavljena je obuka vaspitača i nastavnika za rad sa RAE djecom,
- za školsku 2006/07. godinu djeci, čiji su roditelji korisnici materijalnog obezbeđenja porodice, Ministarstvo je dodijelilo besplatne udžbenike u vrijednosti od 87.988,96 EUR. (1.454 kompleta udžbenika za osnovne škole - prvi, drugi, treći, šesti i sedmi razred i 34 kompleta udžbenika za prvi razred gimnazije).
- za školsku 2007/08. godinu djeci, čiji su roditelji korisnici materijalnog obezbeđenja porodice i djeci koja imaju status izbjeglica (a koja nastavu pohađaju u reformskim školama i reformskim odjeljenjima), Ministarstvo je dodijelo besplatne udžbenike u iznosu od 163.000 EUR,

- u JU OŠ »Božidar Vuković Podgoričanin«, u kojoj nastavu pohađa više od 500 RAE učenika, Ministarstvo je finasiralo dogradnju škole oko 250 m<sup>2</sup> novog učeničkog prostora,
- Osnovnoj školi »Božidar Vuković- Podgoričanin«, Ministarstvo je u školskoj 2007/08. godini, dodatno, na zahtjev Romskog NVO sektora dodijelilo besplatne udžbenike za potrebe djece RAE u vrijednosti od 6.016,12 EUR.
- u budžetskoj 2007. godini Ministarstvo je Fondaciji za stipendiranje Roma dodijelilo finansijska sredstva namijenjena podršci programu za stipendiranja RAE učenika u srednjim školama i na univerzitetu, u iznosu od 14.000 EUR, i
- u toku 2007. godine, Ministarsvo je omogućilo i štampanje školskog lista »Školarac i Školarka« na romskom jeziku.

Ministarstvo prosvjete i nauke je u toku 2007. godine nastavilo sa realizacijom aktivnosti koje se finansiraju iz sredstava **Kredita Svjetske banke** (referentni broj 4048 YF), a koje su namijenjene implementaciji reformskih rješenja u osnovnim školama i gimnazijama u Crnoj Gori.

Realizovane su sljedeće aktivnosti:

- Nabavka besplatnih udžbenika - 163.089 EUR,
- Razvoj sistema nacionalne provjere postignuća- podrška Ispitnom centru Crne Gore- 48.300 EUR,
- Manje obnove školskih objekata – 182.324,19 EUR,
- Nabavka školskog namještaja – 126.973,66 EUR,
- Nastavna sredstva – 52.561,08 EUR,

U saradnji sa **UNICEF**-om, relizovan je Projekat »Obuka članova Komisija za usmjeravanje djece sa posebnim potrebama i izrada Priručnika za rad članova Komisija«, koji je UNICEF finansijski podržao sa iznosom od 25.875 EUR.

U saradnji sa **UNESCO (IBE)** realizovan je Projekat »Edukacija psihološko-pedagoških službi srednjih škola za rad sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama«, vrijedan 4.933,94 EUR.

U saradnji sa Njemačkim društvom za tehničku pomoć (**GtZ**) u toku 2007. godine nastavljena je realizacija aktivnosti iz projekta »Reforma stručnog obrazovanja i obuke u pravcu unaprijeđenja zapošljavanja«, vrijednog 1.000.000 EUR, a namijenjenog reformi stručnog i obrazovanja odraslih u Crnoj Gori. U toku osnovne aktivnosti u okviru ovog projekta odnosile su se na: održavanje radionice za planiranje faze 1 projekta - koncept projekta/izrada obrazovnih programa, razvoj

kapaciteta Centra za stručno obrazovanje, usavršavanje nastavnika, obuku za direktore i pomoćnike direktora u srednjim stručnim školama i realizaciju studijske posjete.

U 2007. godini nastavljeno je opremanje škola računarima i računarskom opremom, koja je obezbijedena sredstvima Komercijalnog ugovora o izvozu između Ministarstva prosvjete i nauke Crne Gore i Konzorcijuma Educa-Nos-Marcor Comex iz Španije u iznosu od 2.439.000 EUR, kompletnom kompjuterskom opremom (računari, štampači, skeneri, UPS uređaji, kao i električne i LAN instalacije) opremljeno je 55 škola, dok je 25 škola opremljeno kompjuterskim učionicama. Ukupno je instalirano **1.650 računara** i veliki broj periferne opreme.

Za potrebe zaštite isporučene kompjuterske opreme u 73 škole je instaliran alarmni sistem, vrijedan 110.000 EUR.

U 3 škole je instalirana računarska oprema koju je donirala Vlada Republike Koreje.

Zahvaljujući podršci firme »T-Com« obezbijedena je besplatna ADSL konekcija u još 10 škola, dok je za potrebe uvođenja wireless Internet konekcije u još 26 škola uspostavljena saradnja sa firmom »Mina« i donatorima: USAID, IRD i CHF.

Nastavljeno je sa licenciranjem MS softvera za obrazovni sistem, inoviran je trogodišnji ugovor sa kompanijom Microsoft o zakupu godinu i isti je realizovan. Vrijednost zakupa MS softvera za 2007. godinu iznosila je 50.000 EUR.

U okviru sredstava opredijeljenih iz budžeta Ministarstva prosvjete i nauke, za inesticije koja iznose **4.957.000 EUR** realizovano je sljedeće:

- **izgrađena su tri nova školska objekta:**
  - o Područno odjeljenje JU OŠ »Šukrija Međedović«, Bijelo Polje,
  - o Područno odjeljenje JU OŠ »Đerđ Kastrioti Skenderbeg«, Bar, i
  - o Područno odjeljenje JU OŠ »Braća Ribar«, Bijelo Polje;
- **rekonstruisani su školski objekti:**
  - o Gimnazija, Cetinje, vrijednost investicije 1.200.000 EUR,
  - o Mješovita stručna škola, Rožaje (fiskulturna sala) vrijednost investicije 64.000 EUR,
  - o Gimnazija »Tanasije Pejatović«, Pljevlja (fasada, krov i krećenje objekta) vrijednost objekta 170.000 EUR, i
  - o JU OŠ »Boško Buha«, Pljevlja (rekonstrukcija krova i sanitarnih čvorova), vrijednost investicije iznosi 90.000 EUR;

- **dograđeni ili nadgrađeni školski objekti:**
  - o JU OŠ »Božidar Vuković Podgoričanin«, Podgorica,
  - o JU OŠ »25. maj«, Berane,
  - o JU SSŠ »Bećo Bašić«, Plav,
  - o JU OŠ »Nikola Đurković«, Kotor, i
  - o JU OŠ »Branko Božović«, Podgorica;
- **izgrađena nova i rekonstruisana postojeća centralna grijanja:**
  - o JU SMŠ »Danilo Kiš«, Budva,
  - o JU SSŠ »Sergije Stanić«, Podgorica,
  - o JU OŠ »Aleksa – Bećo Đilas«, Mojkovac,
  - o JU OŠ »Vuk Karadžić«, Podgorica, i
  - o JU SMŠ »17. septembar«, Žabljak.
- **rekonstruisanje krovova, sanitarnih čvorova i zamijenjena stolarija:**
  - o Gimnazija »Slobodan Škerović«, Podgorica (kompletna spoljašnja stolarija), vrijednost investicije 144.000 EUR,
  - o JU OŠ »Njegoš«, Cetinje (rekonstrukcija dijela krovne konstrukcije i krovnog pokrivača), vrijednost investicije 24.000 EUR,
  - o JU OŠ »Sutjeska«, Podgorica (rekonstrukcija dijela učioničkog prostora i zamjena hidroizolacije putem Ćačke zadruga JU SSŠ »Bećo Bašić«, Plav), vrijednost investicije 44.000 EUR, i
  - o JU OŠ »Mileva Lajović Lalatović«, Nikšić (rekonstrukcija kanalizacione i vodovodne mreže i sanitarnih čvorova), vrijednost investicije 85.000 EUR.
- **započeta izgradnja dva nova područna odjeljenja:**
  - o JU OŠ »Boško Strugar«, Ulcinj, i
  - o JU OŠ »Milan Vukotić«, Podgorica.

Iz oblasti **socijalne i dječje zaštite** sprovodi se niz sistemskih i vaninstitucionalnih mjera i aktivnosti koje treba da doprinesu snaženju socijalne sigurnosti siromašnih i rizičnih djelova populacije i ublažavanja najtežih posljedica siromaštva. U proteklom periodu urađeno je:

- *Strategija razvoja socijalne i dječje zaštite 2008-2012*, čiji je osnovni cilj razvoj mreže efikasnih usluga, izgradnja institucija i garantovanje osnovnih prava koja obezbjeđuju zaštitu porodice, pojedinaca i grupa u najmanje

restriktivnom okruženju, čineći ih jednako dostupnim svim korisnicima i djelotvornim u pružanju podrške ranjivim grupama. Prioriteti utvrđenim Akcionim planom za realizaciju ove Strategije, su: preispitivanje visine materijalnih davanja u oblasti socijalne i dječje zaštite, decentralizacija sistema socijalne i dječje zaštite podrazumijeva razvoj usluga na lokalnom nivou i u tom smislu naročita pažnja će biti posvećena podršci lokalnoj samoupravi u kreiranju lokalnih planova zaštite, utvrđivanje standarda za realizaciju usluga podrazumijeva normativno uređenje pružanja pojedinih usluga, akreditaciju i licenciranje za lica koja će obavljati poslove u sistemu socijalne i dječje zaštite i razvoj informacionog sistema u oblasti socijalne i dječje zaštite

- *Strategija za integraciju osoba sa invaliditetom 2008-2016 god.*, čiji je osnovni cilj unapređenje položaja osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori i njihovo uključivanje u sve oblasti društva na ravnopravnoj osnovi u skladu sa socijalnim modelom pristupa invalidnosti. Zaštitu i unaprijeđenje prava osoba sa invaliditetom moguće je postići razvojem programa koji doprinose efikasnijem sistemu: zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, penzijskog i invalidskog osiguranja, obrazovanja, profesionalnog osposobljavanja i zapošljavanja, kulture, sporta i rekreacije i obezbjeđenjem pristupačnosti sredine. Za ostvarivanje ove strategije urađen je Akcioni plan za period 2008 - 2009.
- *Strategija razvoja socijalne zaštite starih lica 2008-2012 god.*, čiji je osnovni cilj usmjeren na poboljšanje njihovog socijalnog statusa, jačanje društvene kohezije, podsticanju i njegovanju nezavisnosti i sposobnosti starih lica da pomognu sami sebi i predupređivanje pojava njihove marginalizacije. Realizacijom Strategije i definisanjem principa, ciljeva i zadataka razvoja i reforme socijalne zaštite starih lica žele se postići, pored ostalih, sljedeći opšti efekti: aktivna pozicija i uloga starog lica; afirmacija uloge i odgovornosti porodice; razvoj efikasnijeg i ekonomičnijeg sistema socijalne zaštite starih lica; uvođenje sistema licenciranja i akreditacije u pružanju usluga socijalne zaštite starim licima; postizanje pluralizma pružalaca usluga, prije svega, kroz veće aktiviranje organa lokalne samouprave; formiranje novih i, u skladu sa ciljevima i zadacima reforme, transformaciju postojećih ustanova socijalne zaštite. Prioriteti u ovoj oblasti su: utvrđivanje standarda za realizaciju usluga podrazumijeva normativno uređenje pružanja pojedinih usluga, akreditaciju i licenciranje za lica koja će obavljati poslove u sistemu socijalne i dječje zaštite, podrška lokalnoj samoupravi u donošenju planova i programa socijalne zaštite starih lica, pronalaženje održivog rješenja za program pomoći u kući – geronto domaćice.



- Takođe su vođene aktivnosti na izgradnji objekta za palijativnu njegu ukupne neto površine 3.786 m<sup>2</sup> u krugu kompleksa Doma starih „Grabovac“ Risan, ukupne vrijednosti oko 2,5 miliona eura, za koje su sredstva obezbijedili: donatori Evropska agencija za rekonstrukciju, Fondacija Grabovac iz Holandije i Vlada Crne Gore.
- Takođe su realizovane aktivnosti na izgradnji Doma starih u Bijelom Polju, kapaciteta 300 mjesta, za koje je finansijska sredstva obezbijedila lokalna samouprava i Vlada Crne Gore.
- Ministarstvo zdravlja rada i socijalnog staranja je sklopilo više sporazuma o saradnji koji podrazumijevaju realizaciju projekata u cilju unapređenja zaštite pojedinih kategorija građana: raseljenih i izbjeglih i romske populacije.
- Takođe, Ministarstvo zdravlja, rada i socijalnog staranja, u saradnji sa institucijama iz oblasti socijalne dječje zaštite vodilo je stalne aktivnosti u cilju zaštite lica koja se nalaze u stanju socijalne potrebe, shodno Zakonu o socijalnoj i dječjoj zaštiti. U protekloj godini za ovenamjene izi Budžeta je izdvojeno je oko 32.5 miliona eura.
- Jedna od stalnih aktivnosti u proteklom periodu bila je organizovanje različitih edukativnih seminara za zaposlene u oblasti socijalne i dječje zaštite.
- Tokom protekle godine realizovana su dva programa pomoći socijalno najugroženijim kategorijama građana za plaćanje troškova električne energije. Prvi program je obuhvatao 75.284 domaćinstava za period januar, februar, mart 2007.g., a novčana pomoć u iznosu od po 20 € je isplaćivana u periodu uz redovna mjesečna primanja korisnika. Drugi program - Program subvencionisanje socijalno najugroženijih građana sa ciljem zadovoljavanja minimalnih potreba u električnoj i toplotnoj energiji odnosio se na korisnike: materijalnog obezbjeđenja porodice, lične invalidnine, njege i pomoći drugog lica, smještaja u drugu porodicu i korisnike prava na materijalno obezbjeđenje boraca, a počeo je da se primjenjuje 1. oktobra 2007. godine. Visina subvencije određena je u procentu od 30% od visine prosječnog minimalnog računa za četvoročlano domaćinstvo što iznosi 11,84 € mjesečno. Shodno Programu, isplata subvencija vrši se tomjesečno u iznosu od 35.50 €. Za ove namjene potrošeno je oko 2 miliona eura.

U oblasti **tržišta rada** doneseni su Zakon o socijalnom savjetu i Zakon o zapošljavanju stranaca, ratifikovano je 68 konvencija MOR-a, urađen je Prijedlog zakona o radu, Nacrt zakona o radnom osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Takođe se sprovede projekti koji predstavljaju redovne aktivnosti Zavoda za zapošljavanje, među kojima su javni radovi, zapošljavanje lica sa invaliditetom, zapošljavanje teže zapošljivih lica, radno angažovanje nerezidentnih

lica, projekti obuke nezaposlenih, rješavanje problema tehno-ekonomskih viškova i program kontinuiranog stimulisanja preduzetništva.

**Zapošljavanje radnika i pripravnika** - od ukupnog broja prijavljenih potreba u navedenom periodu, 31.897 lica sa evidencije Zavoda za zapošljavanje je zasnovalo radni odnos, što je za 8.434 ili 35,95% više u odnosu na isti period u 2006. godini.

U periodu januar – decembar uz posredovanje Zavoda zaposleno je 1.865 pripravnika, pri čemu je Zavod učestvovao u finansiranju plata za 1.182, i to:

- Po Programu Vlade – 679 pripravnika,
- Po Pravilniku – 214 pripravnika sa višom stručnom spremom,
- Po Pravilniku – 253 pripravnika sa srednjom stručnom spremom,
- Po Pravilniku – 36 pripravnika sa visokom prosječnom ocjenom.

Pripravnici su se najviše zapošljavali u oblasti državne uprave, obrazovanja, zdravstva i sudstva - 674 i u privrednim društvima - 367. Zanimanja sa visokom stručnom spremom koja su se najviše tražila u prethodnom periodu su: diplomirani pravnici, diplomirani ekonomisti, diplomirani inženjeri elektrotehnike, doktori medicine, profesori književnosti i stranih jezika. Sa višom školskom spremom najviše su se zapošljavali inženjeri računarstva, nastavnici predškolskog obrazovanja, a u srednjoj stručnoj spremi: medicinske sestre, maturanti gimnazije i ekonomski tehničari.

**Zapošljavanje nerezidentnih fizičkih lica** - Postupajući u skladu sa Uredbom o radnom angažovanju nerezidentnih fizičkih lica, Zavod je u 2007. godini izdao odobrenja za radno angažovanje 39.247 nerezidentnih fizičkih lica (85.121 je broj lica koja se više puta angažuju) na osnovu 10.588 prethodno podnijetih zahtjeva od strane poslodavaca.

Evidentno je da poslodavci angažuju nerezidente na kraći vremenski period, do 30 dana, zbog mogućnosti napuštanja posla od strane angažovanih lica. Nakon isteka predviđenog roka ugovorom o radnom angažovanju poslodavci podnose novi zahtjev za nastavak rada lica koja su već bila radno angažovana, tako da je stvarni broj poslodavaca i angažovanih lica znatno manji.

Nerezidentna lica su angažovana ukupno 1.415.753 dana. Za ovaj period je uplaćena administrativna taksa u iznosu od 3.426.218,75 eura.

Najveći broj nerezidentnih lica angažovan je u opštinama: Podgorica – 13.648, Budva – 10.463, Herceg Novi – 3.620, Kotor – 2.357, Tivat – 1.871, Ulcinj – 1.121,

dok u Andrijevići, Šavniku, Plužinama i Plavu nije bilo angažovanih nerezidentnih fizičkih lica. Starosna struktura radno angažovanih nerezidentnih lica je od 20 do 60 godina. Djelatnosti u kojima je angažovan najveći broj nerezidentnih lica su: ugostiteljstvo i turizam – 9.395 ili 23,94%, gradjevinarstvo i zanatstvo – 12.041 ili 30,68%, poljoprivreda – 4.370 ili 11,13%, preradivačka industrija 3.320 ili 8,45%, trgovina – 4.718 ili 12,03% i ostale grane – 5.403 ili 13,77%.

Najveći broj nerezidentnih fizičkih lica je angažovan iz: Srbije 18.009, Bosne i Hercegovine – 9.984, Makedonije – 7.766, Kosova – 1.273, Republike Srpske – 853, Hrvatske – 342, Rumunije – 150, Rusije 144, Kine 36 i ostalih zemalja – 690 lica.

**Zapošljavanje lica sa invaliditetom i drugih teže zapošljivih lica** - Poslednjih 5-6 godina na tržištu rada je prisutan trend smanjenja broja nezaposlenih. Uporedo sa ovom pojavom mijenja se i struktura nezaposlenih, medju kojima je sve više lica sa preprekama u zapošljavanju, kao što su: lica sa invaliditetom, dugotrajno nezaposlena lica, zavisnici od alkohola i droge, lica sa hroničnim bolestima, psiho fizičkim problemima, samohrane majke, pripadnici etničkih grupa, tehno ekonomski viškovi i drugi.

U periodu od 5. do 10. i 19. do 24. marta u Podgorici, Budvi i Bijelom Polju realizovani su programi osposobljavanja kadrova za rad sa teže zapošljivim kategorijama, u kojima je učestvovalo 129 lica. U ovom programu su učestvovali stručni radnici Zavoda - savjetnici za evidenciju i posredovanje i savjetnici za: rad sa poslodavcima, kredite, pravne poslove, sezonsko zapošljavanje, pripremu, profesionalnu orijentaciju, kao i predstavnici Centra za socijalni rad i privatne agencije za zapošljavanje. Realizacijom ovih programa stiču se osnovna znanja iz područja rada sa ranjivim grupama: kako prepoznati ciljne grupe, upoznavanje procesa rehabilitacije, saradnja sa multidisciplinarnim timom, operativno izvođenje rehabilitacije i drugih programa.

Početkom godine na evidenciji Zavoda nalazilo se 2.762 lica sa invaliditetom (invalidi rada II i III kategorije invalidnosti – 2.191 i kategorisana omladina - 571), a na dan 31.12.2007. godine 2.696 lica (2.127 invalida rada i 569 kategorisane omladine), što iznosi 8,65% od ukupnog broja nezaposlenih i 29,9% od ukupnog broja teže zapošljivih lica (9.000 lica identifikovanih u postupku trijaže ili 28,8% od ukupnog broja nezaposlenih).

Zavod je u 2007. godini preduzimao niz aktivnosti u cilju bržeg zapošljavanja invalida i drugih teže zapošljivih lica:

U 2006.godini zaposleno je 12 osoba sa invaliditetom, a u 2007. godini 7 lica.

**Program za kontinuirano stimulisanje zapošljavanja i preduzetništva u Crnoj Gori** - Zavod za zapošljavanje je u januaru 2007. godine otpočeo sa novim konceptom realizacije Programa samozapošljavanja. Nova metodologija podrazumijeva uvođenje edukacije preduzetnika, kao obaveznog segmenta u postupku selekcije kandidata i dodjele kredita. Od uspješnosti završetka programa edukacije zavisi mogućnost podnošenja zahtjeva za kredit. Program edukacije se sastoji od dvije cjeline: Podsticanja samozapošljavanja i Pružanja elementarnih znanja iz preduzetništva.

Lica koja završe obuku i za koja stručni tim procijeni da imaju predispozicije za uspješno bavljenje biznisom mogu podnijeti zahtjev za kredit. Uslovi pod kojima se odobravaju krediti su ostali nepromijenjeni. Regionalne komisije vrše ocjenjivanje opravdanosti ulaganja odnosno realnost realizacije biznis ideje i daju predloge za dodjelu kredita. Planirano je da kvalitetni projekti budu finansirani najkasnije tri mjeseca od trenutka podnošenja zahtjeva za kredit.

U periodu januar - decembar sprovedeno je 85 programa edukacije preduzetnika i njima je obuhvaćeno 862 lica.

### **Profil siromaštva**

Prema istraživanju siromaštva u Crnoj Gori koje je sproveo Zavod za statistiku u saradnji sa stručnjacima Svjetske Banke i uz podršku Ministarstva zdravlja, rada i socijalnog staranja, procijenjeno je da je 11.3% stanovnika ili oko 71000 građana bilo siromašno u 2006. godini. Ova procjena se temelji na novoj liniji siromaštva koja je izračunata prema preporukama i metodologiji Svjetske Banke i koja iznosi 144,68 eura po ekvivalentnoj odrasloj osobi. Radi se o apsolutnoj liniji siromaštva, odnosno o minimalnom iznosu koji bi trebao biti dovoljan za nabavku najnužnijih proizvoda, prvenstveno hrane koja zadovoljava nutricionističke standarde ali i drugih neophodnih proizvoda.

Stopa siromaštva se procjenjuje na uzorku ispitanog stanovništva, što znači da treba prihvatiti određenu mogućnost statističke greške u procjenama. Na primjer, za 2006. godinu smo 95% sigurni da prava stopa siromaštva leži između 8.8% i 13.8%. Broj siromašnih u Crnoj Gori se procjenjuje na oko 71,000 u 2006. godini.

**Tabela 1: Pojava siromaštva u Crnoj Gori**

|                                                                                   | 2005        | 2006        |
|-----------------------------------------------------------------------------------|-------------|-------------|
| Nacionalna apsolutna linija siromaštva<br>u €/mjesečno/ekvivalentna odrasla osoba | 144.68      |             |
| Stopa siromaštva (%)                                                              | 11.3        | 11.3        |
| 95% interval povjerenja                                                           | [8.5, 14.1] | [8.8, 13.8] |
| Jaz siromaštva (%)                                                                | 2.1         | 1.9         |
| Oštrina siromaštva (%)                                                            | 0.7         | 0.6         |
| Linija siromaštva kao % ukupne potrošnje                                          | 52.6        | 53.6        |
| Prosječna potrošnja siromašnih kao % ukupne potrošnje                             | 42.8        | 44.4        |
| Prosječni deficit (%)                                                             | 18.7        | 17.2        |
| Procijenjeni broj stanovnika                                                      | 622,851     | 625,142     |
| Procijenjeni broj siromašnih                                                      | 70,495      | 70,686      |

Ukupna stopa siromaštva u Crnoj Gori ostala je manje-više nepromijenjena između 2005. i 2006. godine, ali se dubina i oštrina siromaštva djelimično smanjila u ovom periodu.

Prosječna potrošnja siromašnih se povećala mjerena relativno u odnosu na prosječnu potrošnju stanovništva. Jaz siromaštva, koji mjeri „dubinu“ siromaštva, opao je sa 2.1% na 1.9% u 2006. godini. Kako jaz siromaštva pokazuje, siromašnima su trebali resursi u iznosu od 17.2% linije siromaštva da izađu iz siromaštva u 2006. godini, što je nešto manje nego prethodne godine. Drugim riječima, uprkos stagnirajućem broju siromašnih osoba, razlika između potrošnje siromašnih i apsolutne linije siromaštva smanjila se tokom ovog perioda.

Indeks oštine siromaštva mjeri nejednakost među siromašnima gledajući na prosječnu distancu između ekvivalentne potrošnje siromašnih i linije siromaštva, ali sa većim ponderima datim pojedincima koji su više siromašni. Ohrabrujuće je da je oštrina siromaštva u Crnoj Gori opala između 2005. i 2006. godine.

**Tabela 2: Rizik od siromaštva po lokaciji i regiji, 2006**

|                      | Stopa<br>siromaštva | Relativan rizik<br>od siromaštva | Udio siromašnih | Udio uk.<br>stanovništva |
|----------------------|---------------------|----------------------------------|-----------------|--------------------------|
| Podgorica            | 9.4%                | 0.832                            | 19.3%           | 23.1%                    |
| Druge urbane oblasti | 6.2%                | 0.545                            | 20.9%           | 38.3%                    |
| Ruralna oblast       | 17.6%               | 1.554                            | 59.9%           | 38.5%                    |
| Sjeverni region      | 17.8%               | 1.573                            | 50.0%           | 31.8%                    |
| Centralni region     | 8.5%                | 0.747                            | 35.8%           | 47.9%                    |
| Južni region         | 7.9%                | 0.698                            | 14.2%           | 20.3%                    |

Napomena: Relativan rizik od siromaštva se računa kao stopa siromaštva podgrupe podijeljeno sa stopom siromaštva.  
Izvor: Procjene tima korišćenjem APD 2006.

Postoji značajna razlika u obimu siromaštva između Sjevernog regiona i drugih dijelova države; rizik od siromaštva u Sjevernom regionu je više nego dvostruko veći od rizika od siromaštva u Južnom i Centralnom regionu. Oko 18 procenata stanovništva Sjevernog regiona je siromašno što znači da je rizik od siromaštva u ovoj regiji 1.5 puta iznad nacionalnog prosjeka (tabela 2). Rizik od siromaštva u Sjevernom regionu je takođe oko dva puta veći od rizika od siromaštva u Južnom i Centralnom regionu. Jedna polovina crnogorskog siromašnog stanovništva živi u Sjevernom regionu, iako u ovoj regiji živi manje od trećine ukupnog stanovništva države. Pojedinci koji žive u Južnom i Centralnom regionu imaju učestalost siromaštva oko 8 procenata. Međutim, treba pristupiti oprezno u identifikaciji faktora koji utiču na posmatrane regionalne razlike u stopama siromaštva. Regionalne razlike ne moraju biti prisutne zbog samog regiona (npr. prisutnost prirodnih resursa, infrastrukture, institucionalni okvir) već one mogu biti uzrokovane drugim faktorima koji utiču na siromaštvo. Na primjer, razlike u nivoima obrazovanja ili stopama zaposlenosti mogu objasniti dio regionalnih razlika u stopama siromaštva.

Procjena siromaštva Zavoda za statistiku zasniva se na podacima Ankete o potrošnji domaćinstava (APD) i treba je razlikovati od prethodnih procjena koje su bile zasnovane na podacima iz Istraživanja o prihodima i raspodima domaćinstava koje je pripremio Institut za strateške studije i prognoze. Rezultati se ne mogu direktno upoređivati zbog različitih izvora podataka i razlika u postupcima procjene.

Novo formirana linija siromaštva korišćena u ovoj studiji je apsolutna linija siromaštva dobijena na osnovu ključnih dijelova metodologije Svjetske Banke prema Ravallionu (1994). Ova linija siromaštva je nacionalna-specifična i može se koristiti za razne nacionalne procjene siromaštva i monitoring promjena u siromaštvu tokom vremena. Metodologija za izvođenje procjena siromaštva prezentovana u ovoj studiji sastoji se od pet glavnih elemenata: (i) izrada ukupne potrošnje iz podataka APD, koja se dalje koristi kao glavna mjera blagostanja; (ii) prilagođavanje razlikama u veličini i strukturi domaćinstava, (iii) prilagođavanje razlikama u regionalnim cijenama; (iv) izrada apsolutne linije siromaštva zasnovane na podacima APD za 2006. godinu, i (v) upotreba ove linije siromaštva zajedno sa mjerama blagostanja izvedenih iz podataka za 2005. i 2006. godinu, za procjenu stope, dubine i profila siromaštva u državi.

Materijalno stanje populacije se mjeri potrošnjom stanovništva. Preferiranje potrošnje u odnosu na prihod je česta praksa kod procjene siromaštva koja se sprovodi u

zemljama u razvoju. Agregati potrošnje pružaju dobru mjeru materijalnog stanja domaćinstava, i izračunava se kao suma troškova domaćinstava za različite prehrambene i neprehrambene proizvode konzumirane u posmatranom periodu. Ukupna potrošnja takođe uključuje ličnu potrošnju proizvoda proizvedenih kod kuće; procijenjenu vrijednost poklona dobijenih u naturi; i imputirane rente (tj. samo-procijenjeni potencijalni prihod od iznajmljivanja vlastitog stana u kojem sada živi domaćinstvo). Troškovi kupovine velikih trajnih dobara nisu uključeni u ukupnu potrošnju jer nisu konzistentno povezani sa materijalnim stanjem domaćinstava.

Modifikovana OECD skala je korištena da se ukupna potrošnja prilagodi razlikama u veličini i sastavu domaćinstava, odnosno da se izračuna ekvivalentna potrošnja domaćinstva. Modifikovana OECD skala je izabrana zbog svoje jednostavnosti i usklađivanja sa trenutnom praksom Eurostat-a. Ista skala preovladava u većini studija širom Evrope. Shodno tome, ekvivalentna veličina domaćinstva se izračunava kao ponderisana suma članova domaćinstva, gdje se prva odrasla osoba u domaćinstvu računa kao 1 jedinica, svaki drugi odrasli kao 0.5 jedinice, a svako dijete ispod 14 godina starosti kao 0.3 jedinice.

Potrošnja domaćinstava je prilagođena razlikama cijena tokom vremena i između regiona. Posebni indeksi cijena su izvedeni za svaku godinu i za tri glavna regiona u Crnoj Gori (Sjeverni, Centralni i Južni). Promjene cijena tokom vremena se koriguju koristeći indeks troškova života, dok se regionalni deflatori cijena izvedu iz informacija o cijenama prikupljenim kroz APD.

Linija siromaštva se izračunava u skladu sa metodom „troškova osnovnih potreba“ i sastoji se od dvije glavne komponente: (a) linija siromaštva za hranu (tj. troškovi minimalne potrošačke korpe), i (b) odgovarajuće svote za nabavku osnovnih neprehrambenih proizvoda. Obje komponente sumirane zajedno daju ukupnu liniju siromaštva. Minimalna korpa hrane se bira da zadovolji osnovne nutricionističke zahtjeve za stanovništvo u ovom dijelu svijeta, po predlogu FAO (2004), dok sastav minimalne korpe hrane odražava stvarnu strukturu ishrane stanovništva. Primjenjuje se nutricionistička norma od 2288 kcal/dnevno po referentnoj osobi. Troškovi minimalne korpe hrane se izračunavaju množeći količine iz minimalne korpe hrane sa odgovarajućim cijenama. Troškovi minimalne korpe hrane se procjenjuju na 37.28€ mjesečno po nutricionističkom ekvivalentu odrasle osobe, izraženo u cijenama iz 2006. godine. Počivajući na troškovima minimalne korpe hrane, ukupna linija siromaštva se procjenjuje modelom linearne regresije, istim metodom koji se koristio u drugim državama u regionu (Luttmer; 2000; i Bogićević et al, 2003) i koji je međunarodno dobro prihvaćen. Primjena ovog modela na podatke APD za 2006. godinu daje liniju siromaštva od 144.68€ po ekvivalentnoj odrasloj osobi mjesečno.

Linija siromaštva izračunata u ovoj studiji se može koristiti za praćenje promjena u siromaštvu u Crnoj Gori, ali se ona tokom vremena mora prilagoditi za inflaciju u odnosu na baznu 2006. godinu. Prilikom pravljenja poređenja siromaštva između različitih godina važno je da se (i) primjenjuje ista metoda pravljenja agregata potrošnje, (ii) primjenjuje ista skala ekvivalencije i šire, da (iii) su setovi podataka koji se koriste (u ovom slučaju APD) kao i sve procedure procjene potpuno uporedive tokom godina koje se posmatraju.

MONSTAT trenutno radi na pripremi podataka za 2007.godinu.

### **Grant Svjetske banke**

Potpisan je Sporazum o donaciji br TF 091747 ME za projekat *Jačanje kapaciteta za implementaciju strategije razvoja i redukcije siromaštva za Crnu Goru II* u iznosu od 337,805 \$.

Projekat se sastoji od četiri komponente:

- Podrška izradi troškovnika SRRS i razvoju srednjoročnog okvira potrošnje (MTEF). Aktivnosti u okviru ove komponente odnose se na podršku Ministarstvu finansija i ostalim resornim ministarstvima u obezbjeđivanju čvršćeg i predvidljivijeg okvira u kojem će se planirati godišnji budžet i snažiti veze između vladinih politika i raspodjele budžetskih sredstava. U tom smislu posebnu pažnja posvećena je procesu programskog budžetiranja, koji bi bio osnov za izradu srednjoročnog okvira potrošnje (MTEF).
- Podrška institucionalizaciji efikasnog sistema za implementaciju/monitoring reformi. Na osnovu posla uloženog u pripremu Agende ekonomskih reformi, Studije izvodljivosti i SRRS, biće razvijen i predložen Vladi na usvajanje sveobuhvatni izmjenjeni okvir za monitoring (zasnovan na Akcionom planu za implementaciju prioriternih političkih reformi). Ovaj sistem će uvesti integrisani mehanizam za monitoring implementacije politika za smanjenje siromaštva u okviru postojećih razvojnih dokumenata.
- Jačanje DPRS sistema za monitoring i evaluaciju. Usavršavanje, unapređivanje i usmjeravanje indikatora, s posebnim akcentom na pružanje analize o siromaštvu sa stanovišta životne sredine. Nastaviće se razvoj dodatnih indikatora, (EU je razvila set od 10 indikatora u saradnji sa državama članicama, koji se koriste u svim državnim dokumentima), što će biti značajan aspekt ovog projekta.



- Jačanje participativnih mehanizama SRRS, “osjećanja vlasništva” i podrške reformi od strane javnosti. Promovisanje harmonizacije SRRS-a sa lokalnim strateškim planovima i unaprijediti dijalog i konsultativni proces sa svim učesnicima, kao i podržavanje jakog političkog djelovanja i rada na jačanju razumijevanja javnosti o “neophodnosti reforme” održavajući dijalog i pridržavajući se onoga na što se javno obavezalo za vrijeme proces izrade SRRS dokumenta.

Projekat je inicijalno bio predviđen u trajanju od 12 mjeseci, ali je potpisivanje ugovora uslijedilo tek u maju 2008. Zbog zatvaranja Povjereničkog fonda 1. oktobra 2008. rok za realizaciju svih aktivnosti predviđenih projektom je skraćen na samo 5 mjeseci, dok je iznos sredstava ostao isti. Zbog obima i kompleksnosti planiranih aktivnosti, iste se moraju intenzivirati u najvećoj mogućoj mjeri kako bi bile završene u predviđenom roku. U protivnom, neutrošena sredstva se moraju vratiti Povjereničkom fondu.